

УДК 378: 372.77] (477)

А. І. Бондаренко,
к. держ. упр., докторант, Навчально-науково-виробничий центр
Національного університету цивільного захисту України

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

A. Bondarenko,
candidate of science in Public Administration,
Doctoral of educational-scientific-production center at National University of Civil Protection of Ukraine

IMPROVEMENT OF THE MECHANISMS OF PUBLIC REGULATION OF BANKING ACTIVITY IN UKRAINE

У статті здійснено вдосконалення механізмів державного регулювання банківської діяльності. Зокрема сформовано класифікацію банківських ризиків, які найбільш поширені в державі. Виділено різновиди операційних, юридичних, репутаційних та валютних ризиків. Сформульовано принципи функціонування механізмів державного регулювання ризиків банківської діяльності. Розглянуто подальші шляхи розвитку банківської сфери України та забезпечення економічної безпеки з боку держави.

Проаналізовано наукові джерела, в яких розглянуто питання державного регулювання роботи банків. Також на основі проведеного ретроспективного наукового аналізу роботи вітчизняних банків було запропоновано принципи, які регулюють правові й репутаційні ризики надання банківських послуг та покращення державного регулювання фінансової безпеки банківського сектора держави. Основну увагу в реалізації вказаних принципів повинно направити на забезпечення механізмів державного регулювання безпеки електронних інформаційних послуг компаніям та банкам.

The improvement of the mechanisms of public regulation of the banking activity has been researched in the article. In particular, the classification of the banking risks, which are most widely spread in the state, has been made. The variants of the operational, legal, reputational and currency risks have been distinguished. The principles of functioning of mechanisms of public regulation of the banking risks have been formulated. Further ways of development of the banking sphere of Ukraine, and ensuring economic security by the state are considered. Analysis of scientific sources, which are considered state regulation of banks. Also, based on the retrospective analysis of the work of domestic banks, the principles that regulate the legal and reputational risks of providing banking services and improve the state regulation of financial security of the banking sector of the state were proposed. The main attention to the implementation of these principles should be directed at ensuring mechanisms of state regulation of security of electronic information services for companies and banks.

Ключові слова: механізми державного регулювання, банківська діяльність, ризики банківської діяльності, фінансова безпека держави.

Key words: mechanisms of public regulation, banking activity, risks of banking activity, financial security of the state.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стійкому розвитку українського банківського сектору в найбільш гостру фазу кризи у глобальних фінансових ринках сприяли узгодженість дій уряду України та Національного Банку, які швидко вдавалися до механізмів державного регулювання, що забезпечують зростання ліквідності. Українські банки у цей період також досить швидко адаптувалися до мінливих умов бізнесу і продемонстрували необхідний рівень взаємної довіри, що допомогло мінімізувати негативні наслідки для них на міжнародному фінансовому ринку. Ці

події підкреслили важливість прозорості, консервативних підходів до оцінки ризику, необхідність стрес-тестування і розвитку національних планів дій у випадку надзвичайної ситуації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Джерельну основу нашого дослідження склали теоретичні та методологічні принципи організації, державного управління, прогнозування й економіки, що розкриваються в роботах відомих вчених.

Науковою основою вирішення цих важливих державних завдань виступають передусім теоретичні напрацювання щодо механізмів державного регулювання, які містяться у працях [1—5].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті проаналізовано механізми державного регулювання банківської діяльності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Згідно з Базельським комітетом, банки повинні приділяти більше увагу проблемам, що пов'язані з підвищенням рівня певного виду ризику й регуляторних органів до розбудовувати принципів банківського нагляду, з урахуванням специфіки банківських послуг. Адже сучасна сфера інформаційних технологій, яка пов'язана з банками, характеризується ступенем високої невизначеності. Це пов'язане з технологічною основою всіх основних напрямів діяльності банку, а саме:

- внутрішні бізнеси-процеси. Серед безлічі електронних рішень у таких областях, як бухгалтерський облік й операційні записи, робочі процеси, рентабельність й платоспроможність системи оцінки й т.п. потрібно вибрати ті, які протягом декілька років будуть працювати;

- зміцнення лояльності у відносинах із клієнтами. Ви прагнете, щоб надати клієнтам можливість використовувати різні електронні засоби взаємодії з мобільних телефонів, інтерактивне телебачення, електронні обладнання організації та інші перспективи, але вони повинні бути доступними для клієнтів;

- робота з електронними приладами і платіжними системами для населення. Їхній розвиток тільки починається й якісне використання — це дійсне мистецтво.

Тому відповідальність топ-менеджерів банку за правильні оцінки ефективності стратегічного ризику, моніторингу її рівня й моніторингу відповідних змін, велика [1, с. 115].

Наступна категорія ризику — це операційний ризик, тобто ризик втрати прибутку, або дефіциту внаслідок невдач у здійсненні повсякденних банківських рутинних операцій. Стосовно e-banking фахівці виділяють три основні "операційного ризику" — це зона функціонування системи безпеки, залучення третіх сторін, які будуть надавати певні види послуг електронного банкінгу (Аутсорсинг) і розробки нових технологій банком.

У першому випадку мова йде про що можливі порушення в процесах електронного носія, передачі й обробки викривлення інформації, знищення, перехоплення або зловживання в результаті технічної несправності, помилки або шахрайства персоналу і клієнтів. Крім того, не виключені збої у функціонуванні банківської інформаційної системи, виникнення перевантажень внаслідок недоліку електроенергії програмного забезпечення обчислювальних систем і цільові атаки на серверів у вигляді лавин шахрайських запитів.

Другий потенційний операційний ризик — це надання IT-інтенсивних банківських послуг через спеціалізовані фірми (у першу чергу банки співробітничать з компаніями, які розробляють програми) зниження бюджету інвестицій й наймання дорогих експертів, які особливо важливі для невеликих фінансових установ. Водно-

час банки залежить від таких партнерів, і загальний рівень обслуговування банку починає впливати на результати роботи декількох, часто не зв'язаних компаній, співробітники якого не розуміють систему банкінгу. Складність ситуації підсилюється тим, що при залучанні фірми, можна передавати будь-які функції субпідряду, у тому числі за кордоном. Крім того, вузькість асортиментів контрагентів із пристойним рівнем кваліфікації, збільшує концентрацію ризику.

Зрештою, прискорення модернізації систем інформації приводить до підвищення вимог до адаптаційних здатностей персоналу банків і підвищує ризик труднощів при переході до усе більш складних комплексних електронних рішень. Досить часто впровадження більш розумної й продуктивної технології приводить до проблем із співробітниками і клієнтами банків.

Великого значення в нових умовах набувають юридичні ризики у зв'язку з введенням новою юридичної бази й директив регулювальних органів, а також чітке визначення прав і обов'язків контрагентів. Юридичні реалії обробляються повільніше, чим економічні, і ця відмінність є особливо помітним динамічної області e-banking. Нижче наведено певні аспекти служби e-banking юридичних ризиків:

- не всі країни прийняли закон про електронні підписи й терміни дії договорів, які вступили в електронному виді;

- існують особливі вимоги дотримуватися принципів "знай свого клієнта", щоб не вплутати банківський бізнес у боротьбу за відмивання грошей і тероризм;

- банку стає суцужніше забезпечити необхідний рівень захисту законом особистої інформації про клієнтів (особливо якщо сайт банку зв'язаний із сайтом електронних фінансових супермаркетів);

- банки, як центри сертифікації виробництво першокласних сертифікатів і підтвердження автентичності цифрового підпису можуть стати об'єктом юридичної відповідальності, якщо використання даних сертифікатів були задіяні в операціях, що зазнали збитків [2].

У сучасному часі швидко розповсюджуються репутаційні ризики в електронному обслуговуванні. Вони контролюються для зменшення відтоку депозитів клієнтів при демпінгу акцій, та як наслідок запобігання розвитку негативної суспільної думки про діяльність банку.

Ризик ліквідності й валютний ризик в державному регулюванні стають усі дуже актуальні для банків. Адже при довгостроковому іпотечному кредитуванні загострюється проблема забезпечення механізмів ліквідності балансу вітчизняних банків. Ризик ліквідності з усього спектра банківських ризиків, ставлять на одне з перших місць. Ситуація неліквідності у банку може виникнути через те, що його ресурсна база іпотечних кредитів формується переважно за рахунок залучення короткострокових депозитів та кредитів. Тому банк не має можливості повністю покрити термінові зобов'язання за пасивними операціями, оскільки в разі їх вилучення не зможе швидко перетворити довгострокові іпотечні кредити в грошові кошти. Така ситуація є характерною для українських банків, що займаються довгостроковим кредитуванням під заставу нерухомості, та проблемою у сучасних умовах державного регулювання зазначеними процесами.

Валютні ризики в системі державного регулювання фінансовою безпекою держави є частиною комерційних ризиків, до яких схильні учасники міжнародних економічних відносин. Адже валютний ризик — це ризик втрат при купівлі-продажі іноземної валюти за різними курсами, або їх постійним коливанням. Такий вид ризику, або ризик курсових втрат, пов'язаний з інтернаціоналізацією ринку банківських операцій, створенням транснаціональних (спільних) підприємств та банківських організацій і диверсифікацією їхньої діяльності, і є можливістю грошових втрат у результаті коливань валютних курсів. При цьому механізм державного регулювання зміни курсів валют по відношенню один до одного регулюється в силу численних чинників, наприклад: у зв'язку зі зміною внутрішньої вартості валют, постійним переливом грошових потоків із країни в країну, спекуляцією і т.д. Ключовим чинником, як показав зроблений нами аналіз, є ступінь довіри до валюти резидентів і нерезидентів. Довіра до валюти — складний багатофакторний критерій, що складається із кількох показників, наприклад: показник довіри до політичного режиму, ступеня відкритості країни, лібералізації економіки і режиму обмінного курсу, експортно-імпортного балансу країни, базових макроекономічних показників і віри інвесторів у стабільність розвитку країни в майбутньому.

Валютний ринок завжди характеризується своєю нестійкістю і непередбаченістю. Це пояснюється надзвичайно швидкою реакцією учасників валютного ринку на політичні й економічні зміни у світі, а також значною мірою може бути пов'язане зі спекуляціями. Тому ризик несплати по терміновим валютним операціям залежить від кредитоспроможності інвестора і терміну контракту. Чим більший цей термін, тим вища можливість зміни курсу і несплати [1, с. 189].

Тому на сучасному етапі необхідно вдосконалювати співробітництво національного банківського нагляду агентств із органами нагляду, не тільки від закордонних країн, а й інших областей економіки держави. Потрібно вибрати ряд принципів управління ризиками в сфері послуг електронного e-banking для керівництва банків у ході нормального ведення бізнесу. Принципи механізмів державного регулювання ризиками діляться на три більші групи.

1. Механізми нагляду керівництва банку.

Перш ніж Банк почне надавати електронні послуги міжнародним клієнтам, дирекція й Рада повинна прийняти чіткі стратегічні установки за даним напрямом та створення ефективної системи моніторингу операцій, які здійснюються за допомогою електронних засобів. Нові проекти у сфері e-banking, які можуть мати значний вплив на конфігурацію та ризики їх впровадження, повинні розглядатися на засіданнях Ради директорів з підготовкою поглибленого стратегічного аналізу й детальної оцінки з погляду співвідношення очікувані витрат і доходів. Управління повинне бути дуже динамічний і забезпечити негайне й ефективне реагування на будь-які проблеми; для цього необхідно створення системи попередження керівних органів про виникнення негативних тенденцій. Рада директорів і Правління зобов'язано добитися інтеграції процесу керування ризиками у сфері онлайн послуг та форму-

ванні потужного банківського механізму управління ризиками. Комплекс питань, пов'язаних з електронними послугами за кордоном, вимагає особливої уваги управління [3].

2. Впровадження комплексного управління процедури, щоб підтримувати необхідний рівень державного регулювання безпеки інформаційних технологій.

Гарантувати безпеку банківських активів є одним з найважливіших обов'язків, ради директорів і топ-менеджерів. Для виконання цього завдання, на наш погляд, необхідно зосередитися на наступних основних областях:

- призначення певних осіб (крім аудиторів) відповідальними за ситуації в зазначеній сфері;
- формулювання твердих правил для моніторингу спроби вторгнення в мережі комунікацій і для запобігання несанкціонованого доступу до комп'ютерних технологій, програмного забезпечення і баз даних;
- регулярний огляд заходів безпеки з метою впровадження останніх технологічних досягнень і своєчасну модернізацію програм, які використовуються.

3. Організація взаємодії з партнерами, які надають певні види послуг електронного банкінгу. Керівними органами банку повинні постійно оцінювати рівень співробітництва з постачальниками спеціалізованих послуг. Крім того, необхідно встановити практику проведення періодичних перевірок систем і операцій, у тому числі їх в системі управління ризиками.

Якщо загальна політика механізмів забезпечення безпеки інформаційних технологій визначається керівництвом Банку, прямою побудовою відповідних систем повинні займатися середнього рівня фахівці, робота яких спрямована на впровадження наступних принципів [4, с. 89].

1. Міжнародна автентифікація клієнтів, які використовують електронні служби канали.

Багатофакторна автентифікація (за допомогою декількох методів) забезпечує більш високий рівень захисту, який особливо важливо, у поширенні послуг електронного банкінгу іноземним клієнтам. Підключення до системи e-banking необхідно ретельно контролювати (для запобігання заміщення автентифікованих клієнтів іншими особами).

2. Відмова, у випадку виникнення надзвичайних ситуацій виникнення ризику, для онлайн-транзакцій і суворі відповідальності за свою поведінку.

Надійним засобом уникнути неналежного повороту електронної угоди є використання цифрового підпису сертифікатів на основі суспільних ключових об'єктів інфраструктури ((PKI), при якому кожна договірна сторона має свою власну пару ключів (шифри). Через секретний ключ створюється цифровий підпис і зашифрований текст і за допомогою відкритого ключа здійснюють розшифровки й засвідчується документ. Банк сам може стати центром сертифікації та видавати сертифікати, або найняти послуги незалежних центрів. В останньому випадку необхідно вибрати організації, які надають такого ж рівня автентифікації, як банк.

3. Ефективний контроль за процедурою авторизації й доступу до системи e-banking, баз даних і додатків.

Головне в організації такого контролю є гарантування безпеки баз даних, які зберігають інформацію на права авторизації й доступ до тих або інших операцій.

4. Цілісність даних операцій і записів у сфері онлайн-послуг. Усі послуги в системі інтернет-банкінгу повинні бути організовані таким чином, щоб добитися підвищення стійкості операцій і запису крадіжок і викривлень, одержати майже повну гарантію для виявлення будь-яких несанкціонованих змін. Цілісність даних повинні ретельно перевірятися у періоди модернізації комп'ютерних систем й програм [5, с. 34].

5. Точний облік операцій, зроблених за допомогою електронних засобів. Критичність обліку операцій, які надаються у таких областях:

- відкриття, змінення й закриття рахунку клієнта;
- операція впливу на стан балансу банку;
- дозвіл на перевищення обмеження, що попередньо повинна бути погоджена із клієнтом;
- зміна або скасування права на доступ до системи e-banking.

6. Конфіденційність інформації ключових положень банку. Усі важливі дані й записи повинні бути захищені під час передачі через відкриті та закриті комунікаційні мережі і доступні лише тим агентам й системам, які мають відповідні повноваження й пройшли процедуру автентифікації.

Стандарти, розроблені в системі державного регулювання для гарантій конфіденційності, банк повинен поширити на сторонні організації, які залучені до надання електронних послуг. Усі зразки доступу до таких даних і записів повинні бути зареєстровані, і файли реєстрації потрібно дати підвищену стійкість до крадіжки й викривлень.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

На основі проведеного ретроспективного наукового аналізу роботи вітчизняних банків, нами розроблені наступні принципи, які регулюють правові й репутаційні ризики надання банківських послуг та покращення державного регулювання фінансової безпеки банківського сектора держави:

1. Надання інформації про послуги електронного банкігу на веб-сайті банку. Потрібно вказати такі відомості: назва банку й розташування штаб-квартири й області; дані наглядової адміністрації, наглядова діяльність головного офісу; інформація обслуговування банківських абонентів; порядок подачі скарг; процедура одержання інформації про страхування депозитів; інші необхідні данні (наприклад, список країн, у яких електронних послуга доступна).

2. Запобігання несанкціонованого доступу до інформації про клієнтів. Стандарти використання клієнтом інформації, отримані Банком у процесі надання онлайн-сервіси, повинні відповідати всім вимогам законодавства тих держав, які охоплюють веб-служби банку. Постачальники послуг, з якими співробітничав банк. Надати вкладникам й позичальникам право забороняти передачу інформації про себе іншим особам, які бажають використовувати їх для маркетингових цілей.

3. Створення ефективного механізму державного реагування на несподівані зовнішні і внутрішні напади на системи e-banking. Взаємодія з учасників ринку й засобами масової інформації; формування груп з особливими повноваженнями й визначення лінії командного складу, які працюють з усуненням проблем; своєчасне надання всім зацікавленим сторонам необхідної інформації про інциденти.

Таким чином, основна увага в реалізації вказаних принципів повинна бути направлена на забезпечення механізмів державного регулювання безпеки електронних інформаційних послуг компаніям та банкам.

Література:

1. Ковбасюк Ю. В. Європейський банк реконструкції і розвитку: аспекти діяльності: монографія / Ю. В. Ковбасюк. — К.: Вид-во УАДУ, 2002. — 268 с.
2. Місюра В. Взаємодія як визначальний принцип державного управління в умовах громадянського суспільства / В. Місюра // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (31 травня 2005 р., Київ). — К.: Вид-во НАДУ. — 2005. — Т. 1. — С. 241.
3. Орлюк О. П. Фінансове право: навч. посіб. / О. П. Орлюк. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — 528 с.
4. Основи державного управління: організаційні структури та фінансовий контроль / [Ж. Ціллер, Г. Гавенс, А. Макгуган та ін.]. — К.: Центр адаптації держ. служби до стандартів Європ. Союзу, 2010. — 206 с.
5. Розпутенко І. В. Економічне зростання в Україні: проблеми і здобутки: метод. вказівки / І. В. Розпутенко. — К.: К. І. С., 2001. — 135 с.

References:

1. Kovbasyuk, Yu. V. (2002), *Evropejs'kyj bank rekonstrukcii i rozvytku: aspekty dijal'nosti* [European Bank of Reconstruction and Development: aspects of activity], UADU, Kyiv, Ukraine.
2. Misyura, V. (2005), "Interaction as a defining principle of public administration in conditions of civil society", *Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij nauko-praktychnij konferentsii* [Actual problems of public administration at a new stage of state formation], *Mizhnarodna nauko-praktychna konferentsiya Aktual'ni problemy dergavnogo upravlinnja na novomu etapi deergavotvorennja* [International scientific and practical conference], National academy for public administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 241.
3. Orlyuk, O. P. (2003), *Finansove pravo* [Finance law], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
4. Tsiller, Zh. Gavens, G. and Macguan, A. (2010), *Osnovy dergavnogo upravlinnja: organizacijni struktury ta finansovyj control* [Fundamental aspects of Public Administration: Organizational Structure and Financial Control], Center adaptacii dergavnoj sluzhby do standartiv Evropejs'kogo Soyuzu, Kyiv, Ukraine.
5. Rozputenko, I. V. (2001), *Ekonomichne zrostannja v Ukraini: problemy i zdobutki* [Economic Growth in Ukraine: Problems and Achievements], K. I. S., Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2018 р.